

СЕРДЮК О.І.

*аспірант кафедри «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

ТАРАН В.О.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри «Соціальна робота»
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

РОЛЬ ГІБРИДНОСТІ В СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ

Динаміка і ускладнення соціальних процесів, що набуває особливої гостроти на сучасному етапі світового розвитку, зумовлюють пошуки найбільш адекватного даним тенденціям науково-теоретичного і методологічного підходу. У зв'язку з цим заслуговує на увагу проблема гібридності, яка останнім часом викликає посилений інтерес у наукових колах у зв'язку з тим, що надзвичайно точно передає сутнісні тенденції розвитку сучасного світу, його динамізм і все більшу ускладненість. Спочатку це поняття означало результат природного або штучного схрещування генетично відмінних форм. Однак поступово відбулася трансформація даного поняття у бік все більшої універсалізації.

Значно розширила наукові уявлення про природу гібридності нова теорія світобачення – синергетика Г. Хакена, в якій знайшли втілення ідеї плюралізму та діалогізму. В центрі уваги синергетики – функціонування об'єктів як відкритих систем. Оскільки така система обмінюється речовиною, енергією й інформацією з навколишнім середовищем, вона є мінливою і динамічною. Подібна нестійкість системи передбачає безкінечний процес «боротьби» між двома її станами – рівноважним і нерівноважним. Кожний новий стаціонарний стан є проявом чергового етапу самоорганізації системи і представляє собою її нову якість, набуту в результаті взаємообміну з навколишнім середовищем, що може розглядатися як певна форма гібридності [9]. Особливістю даної теорії є те, що вона стирає грані як між фізичними і хімічними процесами, так і між біологічними й соціальними. Поглиблення основних положень синергетики знайшло продовження в теорії аутопоезису (самовідтворення) у сполученні з теорією пізнання У. Матурані і Ф. Варели, де розкривається складний механізм, що лежить в основі ототожнення процесу пізнання з процесом життя [1]. Л. Маргуліс розширює уявлення про гібридність поняттям симбіоз, який означає здатність різних організмів жити у тісній взаємодії один з одним, що призводить до утворення нових форм життя [8]. Досить цінними в даному контексті є і теорія пробіотичної еволюції, теорія походження життя і нове відкриття розуму Г. Моровиця та Р. Хазена. Йдеться про новий підхід щодо проблеми свідомості як сукупності фізичного, біологічного і психологічного, об'єктивного і суб'єктивного, свідомого і несвідомого. У кінцевому рахунку постає необхідність нового трактування проблеми Тіло-Розум як уособлення певної єдності [5].

Певною мірою стратегія сталого глобального суспільства корелює з концепцією коеволюції, яка ґрунтується на ідеях В.І. Вернадського про геологічну роль людини і людства щодо переходу біосфери в стадію ноосфери і означає процес сумісного розвитку біосфери і людського суспільства [4]. Згідно з принципом коеволюції, людство, для того, щоб забезпечити своє майбутнє, повинне не тільки змінювати біосферу, пристосовувавши її до своїх потреб, але і змінюватися самому, пристосовуючись до об'єктивних вимог природи, що передбачає постійне розширення і удосконалення взаємозв'язків між людиною і оточуючим середовищем. Подібні ідеї знайшли продовження в концепції мітозу біосфер, що була сформована співробітниками Міжнародного інституту екотехніки під керівництвом М. Нельсона і займалася розробками штучних біосфер малого масштабу із заданими якостями. Напрямок наукових пошуків даної школи фактично продовжує лінію розвитку вчення про ноосферу, представлену французькими дослідниками Е. Леруа і П. Т. де

Шарденом. Прибічники цієї школи виступають за гармонійний синтез біосфери і техносфери з метою формування ноосфери. Під техносферою же розуміється «глобатеx» – тип нової культури, експансія якої можлива не тільки в межах земної кулі, а й у Космосі. У такому розумінні ноосфера стає важливим фактором еволюції Всесвіту, розширюючи зону міжсистемного взаємообміну, що виводить нас на новий рівень процесу гібридизації.

Сучасна зарубіжна і вітчизняна наука суттєво розширили уявлення про феномен гібридності та різноманітні форми її прояву на різних рівнях організації матерії, у тому числі і в соціальній сфері, і разом з тим підготували наукову платформу для подальшого дослідження даної проблеми з урахуванням тенденцій розвитку сучасного світу. Природа гібридності цілком відповідає проблемному полю соціальної науки, предметом дослідження котрої є соціальні процеси як глобального, так і національного масштабу. З урахуванням того, що в умовах глобалізації все більшої гостроти набуває проблема взаємовідносин і взаємовпливу людського життя в його біо-психо-техно-соціальній цілісності з природним середовищем, що призводить до формування нової якості універсуму, нагальною стає необхідність створення і реалізації концепції сталого глобального суспільства, здатного гармонізувати всі названі суперечності. Подібна стратегія орієнтована на досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими розвитку [3].

Подібні процеси повною мірою стосуються й України. Однак в ній гібридність обумовлена ще й перехідним станом країни, що виражає тривалу боротьбу між двома типами держави – державою зразка радянської доби і державою сучасного європейського типу. Результати такої боротьби спостерігаються у всіх складових її національно-державного буття – політиці, економіці, праві, соціальній сфері, культурі, освіті тощо. А отже, гібридність присутня і в соціально-економічному та державно-територіальному устрої, і в формі політичного правління, і в типі державно-політичного режиму, і в моделі права та соціальної політики та ін.

Нового імпульсу розумінню даної проблеми надала російсько-українська війна, гібридна за визначенням. Її особливістю стало широке використання як військових засобів, так і невійськових – політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та ін. Все це зробила дуже нечітким рубіж між війною і миром. Крім того, війна дала поштовх для активізації найбільш перспективних напрямків наукових пошуків з використанням сумісних зусиль представників різних галузей знань. Ключовою складовою даного процесу сьогодні вважається штучний

інтелект (ШІ), який представляє собою явище загально-цивілізаційного масштабу [2].

ШІ сприяє формуванню новітніх технологій, які означають взаємопроникнення і взаємодоповнення біологічних, техніко-технологічних, інформаційних, психологічних та інтелектуальних компонентів в межах соціальних систем [7]. Одним із чутливих наслідків розвитку ШІ, є те, що він стимулює формування нового глобального ландшафту нерівності, зачіпаючи всі ключові аспекти соціального розвитку: економіку, безпеку, науку, технології та освіту. ШІ відіграє ключову роль в сучасній війні і від рівня його розвитку безпосередньо залежить обороноздатність країни. Для України це набуває особливої актуальності в умовах російсько-української війни, а рівень розвитку в ній ШІ та новітніх технологій дозволяє сподіватися на здатність країни успішно себе захищати.

В додаток, саме ШІ дає найбільш чіткі уявлення про вплив війни на соціальні процеси, а тому він здатний найбільш ґрунтовно передбачувати зміни у системі соціальних відносин, що відкриває можливості для більш ретельної досконалої програми повоєнного розвитку українського суспільства, яка, як свідчать спроби розробки такої Стратегії для України на термін до 2030 року, ґрунтується на принципах гібридності. Тобто, перебуває на стику економіки, права, соціальної політики, природокористування та охорони довкілля, сільського господарства, енергетики, транспорту, регіонального і місцевого розвитку, освіти та науки [6].

Враховуючи універсальний характер гібридності, що виражає різноманітні форми взаємодії і взаємовпливу всіх форм організації матерії, гібридний підхід доречно розглядати як один із перспективних науково-методологічних принципів, який можна використовувати для більш глибокого розуміння механізмів саморозвитку досліджуваних предметів і процесів з урахуванням новітніх технологій. Для нас особливий інтерес представляє можливість його застосування при дослідженні соціальних процесів, які в умовах сучасного глобального світу зазнають все більшого впливу тенденції гібридизації. У більш конкретному вигляді це стосується повоєнної України, для якої конче необхідні глибинні дослідження наслідків війни з урахуванням досягнень сучасної науки і викликів часу для випрацювання найбільш ефективних механізмів долаття негативних наслідків війни і створення найбільш сприятливих умов для подальшого просування країни на шляху прогресу.

Список використаних джерел

1. Аутопоезис. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Аутопоезис>.

VI ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

2. Згуровський М. Штучний інтелект змінює світ : шанси і виклики для України. (2025). URL: <https://svit.kpi.ua/2025/01/31/>.
3. Капра Ф. Скрытые связи. (2004). URL: <https://libcat.ru/knigi/prochee/knigi/330586-100-fritof-kappa-skrytye-svyazi.html/>.
4. Кудря О.В. Принцип коеволонції в контексті ноосферної концепції В. Вернадського. *Філософські обрії*. 2010. № 23. С. 110-123.
5. Моровиц Х.Д. Новое открытие разума. В кн. *Хофштадтер Д.Р. Глаз разума*. URL: https://bio.wikirē_eading.ru/6063.
6. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект – 2017. (2017). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
7. Хмельницька В. Майбутнє ближче, ніж здається : 10 технологій 2023 року, які змінять життя всього людства. (2023). URL: https://tsn.ua/nauka_it/maybutnye-blichche-nizh-zdayetsya-10-tehnologiy-2023-roku-yaki-zminyay-zhittya-vsogo-lyudstva-2401597.html/.
8. Endosymbiosis: Lynn Margulis. URL: https://evolution.berkeley.edu/evolibrary/article/history_24.
9. Taran V.O. Hybridity as the universal property of the modern global world. *Regional Revue*. 2020. № 1, vol 1. Trebišov : Merci, 2020. P.186-198. P.190.